

REINOUT SCHOLTEN VAN ASCHAT

FILM

REINOUT SCHOLTEN VAN ASCHAT

Door ANNEMIEK VAN GRONDEL Fotografie PETROVSKY & RAMONE Styling JORDY HUINDER

Dat *Beyond Sleep* de bioscoop wellicht niet zou halen is een risico dat Boudewijn Koole heeft genomen. Zijn hoofdrolspeler werd namelijk rücksichtslos aan de elementen overgelaten. De regisseur dropte Reinout Scholten van Aschat in het niemandsland van de kop van Noorwegen. Vier dagen lang moederziel alleen in een desolaat landschap; vijf graden Celsius in hartje zomer, onder een niet ondergaande koperen ploert. De openingsfilm van het International Film Festival Rotterdam kreeg een warm onthaal en positieve recensies, dus de gok pakte goed uit, tot opluchting van de acteur. 'Ik heb wel flink zitten spacen.'

Overgeleverd aan jezelf, met slechts een tentje, wat proviand en broodnodige hulpmiddelen. Het kompas van Reinout Scholten van Aschat (1989) werkte godzijdank. Dat van zijn personage, de jonge geoloog Alfred van Issendorf, hapert en verdwijnt op een noodlottig moment zelfs in een rotsspleet. Gezien de onherbergzame omgeving een aanleiding voor complete desoriëntatie; een ontwrichtend verlies van tijds- en ruimtebesef dat Alfreds geest langzaam maar zeker in zijn greep krijgt.

Decennialang werd door menig regisseur tevergeefs gebedeld om de rechten van *Nooit Meer Slapen*, de succesvolle, schier onverfilmbare roman van Willem Frederik Hermans uit 1966. Het lukte Boudewijn Koole uiteindelijk toestemming van de Erven W.F. Hermans te krijgen. In het samen met cameraman Melle van Essen bedachte script veroorloofde hij zich veel vrijheden. Toch wisten zij op sterke wijze de eenzame worsteling van het hoofdpersonage en de beklemmende sfeer van het verhaal geloofwaardig in beeld te brengen.

Hoofdrolspeler Reinout Scholten van Aschat maakt Alfreds beproevingen tijdens de tocht invoelbaar door in zijn spel afwisselend onderkoelde reserve, aandoenlijke onbeholpenheid, verstarring, achterdocht en wanhopige vertwijfeling te leggen. Met een minimale tekst maakt hij maximaal gebruik van zijn non-verbale vermogens om de kijker mee te zuigen in een tot mislukken gedoemde zoektocht. 'Een ideeënroman, zo noemde Hermans het', zegt Scholten van Aschat ontspannen vanachter een cappuccino in de foyer van hoofdstedelijk Hotel De Hallen. 'Vol filosofische monologen en bespiegelingen over zaken als God en schepping, de kosmos, de aardkorst, de nietige mens en diens nutteloze ambities. Je denkt: dit kán niet in een film, tenzij je suf het boek gaat voorlezen. Er zit een aantal dialogen in, maar Boudewijn en Melle kozen ervoor al die gedachten vooral in symbolen te verbeelden, wat ik heel tof vind. Ze brengen de leegte niet onder woorden, maar tonen iemand die eindeloos rondloopt in een desolaat landschap, met de cadans van stap, stap, stap, zijn ademhaling, de rugzak, het zompige moeras... Behalve met beeld kun je veel doen met geluid: zijn het muggen of violen? Die galm die ik hoor, was het een vogel of een menselijke stem, of zijn het mijn eigen gedachten?'

WILDE BEER

De Nederlandse Alfred van Issendorf treedt in de voetsporen van zijn twintig jaar geleden omgekomen vader, eveneens wetenschapper. De onervaren geoloog heeft een theorie: kraters in het 'maanlandschap' van Noors Lapland zijn niet veroorzaakt door zich terugtrekkende gletsjers, maar door meteorietinslagen. Een hypothese die onder zijn Noorse professor en drie jonge mede-expeditieleden op scepsis stuit en gaandeweg ook bij hemzelf voor twijfel zorgt. Het contact met zijn reisgenoten verloopt stroef door een taal- en cultuurbarrière en verschil in tempo; meermaals raakt hij achterop. Slechts enige aansluiting vindt hij bij Arne Jordahl, die hem na het vertrek van Mikkelsen en Qvigstad grotendeels blijft vergezellen.

Het boek diende als inspiratie voor een reis die de acteur en regisseur ter voorbereiding ondernamen. Met rugzak en proviand doorkruisten ze in de zomer van 2014 een week lang samen de bergen van een van de noordelijkst gelegen gebieden van Noorwegen. Scholten van Aschat: 'Het was rond Midzomernacht maar koud, zo'n vijf graden, en er lag sneeuw, heel uitzonderlijk daar in de zomer. Terwijl wij aan het banjeren waren vertelde Boudewijn dat hij terugging. Hij wilde me achterlaten en vier dagen lang laten doorvoelen hoe het is op jezelf aangewezen te zijn, ver van de bewoonde wereld. Ik keek hem in dat desolate landschap uren met de verreijker na, totdat hij een stipje aan de horizon was geworden.'

In die dagen kwam hij niemand tegen en moest zich op zijn kompas verlaten. 'Mijn hele tijdsbesef vervaagde en viel zelfs weg', zegt hij. 'Men had me verteld: "Als je een beer ziet heb je geluk, want die zijn hier heel zeldzaam." Ik ben best bang geweest, al was slapen minder eng dan in het donker. In het holst van de nacht is het gewoon nog dag, een schemering alsof de zon ondergaat. Wel heb ik op een gegeven moment een mes gepakt, omdat ik iets in het moeras ontwaarde. Het leek roerloos als ik stilstond, maar bewoog mee zodra ik liep. Ik dacht: daar heb je de wilde beer. Ja, ik heb wel flink zitten spacen. De beer bleek later slechts een wapperend vlaggetje.'

HALLUCINANT

De uitgestrekte rots- en moerasachtige toendra vertoont schitterende blauwen en groenen die harmoniëren met Reinouts indringende, groengrijze kijkers: van felgroen, zachtgeel en turquoise tot blauwgrijs en alles daartussenin. Het landschap kent bergen en vlaktes met spaarzame Arctische flora, zoals mos, dwergstruiken en een enkele lage berk. Door lange, soms vertraagde, vervagende en in- en uitgezoomde shots speelt cameraman Van Essen met het tijd- en ruimteprincipe, wat bij de kijker eenzelfde soort verwarring teweegbrengt als bij de hoofdpersoon. Droom en werkelijkheid lopen in elkaar over. In het licht tast Alfred in het duister: hij lijdt aan slapeloosheid en wordt in zijn spaarzame slaapmomenten overvallen door oedipale nachtmerries, afgewisseld door hallucinante dagdromen. De desoriëntatie wordt versterkt door het geluidsontwerp, waarin de onheilspellende muziek een symbiose aangaat met Alfreds ademhaling, een hartslag, het suizen van de wind, de immer zoemende muggen, stromend water, op rotsen vallend gesteente en andere, meer ondefinieerbare geluiden. Hoezeer Alfred ook alles probeert te vatten – de kosmos, de mensheid, de slaap –, hij faalt. En hoe vaker hij, immer klaarwakker, zijn schijnbaar lumineuze ideeën herhaalt, des te schimmiger het wordt in zijn hoofd. Te midden van slagregens, nietsontziende muggenlegers, verraderlijke moerassen en andere ontberingen tracht hij nu eens verwilderd, dan weer wezenloos maar altijd hardnekkig grip op de realiteit te houden door zijn voetstappen te tellen om het aantal kilometers te schatten. Maar allengs krijgen onsamenhangende innerlijke dialogen de overhand.

‘Het is een existentiële trip met een duistere ondertoon. Ik hoop dat de kijker, omdat het verschillende lagen zijn, op een gegeven moment én de tijd niet meer weet én het gevoel van ruimte verliest, net als mijn personage’, zegt Scholten van Aschat. ‘Het wordt niet donker en doordat er nauwelijks bomen zijn, zijn afstanden en groottes moeilijk in te schatten. Een meer in een verderop gelegen vallei lijkt op een plasje. Je kunt niet terugvallen op je oude raamwerk, waardoor je fantasie totaal met je op de loop gaat. Tijdens het lopen observeerde ik mezelf en legde met een recordertje mijn stem vast om me te betrappen op rare schakels in mijn hoofd. Want onvermijdelijk ga je tegen jezelf praten; voorvallen uit je jeugd en schooltijd worden opgerakeld.’

RUTGER HAUER

Reinout Scholten van Aschat groeide op in Amsterdam in een gezin met drie kinderen. Dat hij in de voetsporen zou treden van zijn vader Gijs stond hem als recalcitrante puber aanvankelijk nog tegen, maar bleek onontkoombaar. ‘Ik wilde het liefst naar de toneelschool maar dat vond ik zo’n cliché, bekend hij. ‘Maar hoe meer ik me tegen mijn vader afzette, hoe meer dat bewees dat ik me aan hem aan het spiegelen was. Toen werd duidelijk: via toneel moet ik mijn stem vinden. Op het atheneum acteerde ik al en daarbuiten volgde ik theaterworkshops. Eigenlijk wilde ik het allemaal: spelen, regisseren, componeren en schrijven. Zoals Charlie Chaplin dat deed: een hele wereld creëren.’ Tijdens zijn studie aan de Toneelschool Maastricht was hij gastacteur in *Othello* bij Toneelgroep Amsterdam en vertolkte

diverse tv- en filmrollen, waaronder die van Rem in *De Heineken Ontvoering* (2011). Dankzij deze film kaapte hij als jonkie tijdens het Nederlandse Filmfestival in Utrecht voor de neus van andere gerenommeerde genomineerden het Gouden Kalf voor Beste Acteur weg, in 2012, hetzelfde jaar waarin hij eindexamen deed. Het beeldje werd nota bene uitgereikt door zijn tegenspeler Rutger Hauer, nadat deze met het nodige gevoel voor pathos met ronkende motor het prijzenpodium op was gedenderd. Scholten van Aschat: ‘Een totale droom, een dronken herinnering. Toen ik later in Los Angeles was heb ik hem opgezocht en nogmaals bedankt. Of hij me nog cameraadvies gegeven heeft? Hij had het over *flowen* met subteksten. Sommige acteurs schrijven subteksten achter zinnen in het script. De zin kan luiden: “Waar was je?” en dan bedoel je daarmee: “Ik heb uren op je zitten wachten; het eten is koud geworden.” Maar de subtekst kan ook zijn: “Ben je vreemdgegaan?” Zo zijn er talloze subteksten voor elke zin, hoe minuscule ook. Rutger verdeelt ze: bewaart de ene frasering voor deze, en de andere voor die camera. “Is dit een 50-millimeterlens? Dan doe ik het zo.” Zoals Picasso speelt met gezichten, speelt hij met subteksten.’

À L'IMPROVISTE

In 2013 kreeg Scholten van Aschat een vaste aanstelling bij het Nationale Toneel in Den Haag. Ongeveer tezelfdertijd speelde hij in *Onno de Onwetende*, een filmacademie-eindexamenproductie van zijn broer Jeroen, die scenarioschrijver is, en regisseur Victor van der Valk. ‘Ze wonnen tijdens het Filmfestival Utrecht in 2014 een Tuschinski Award voor beste eindexamenfilm en een wildcard van tachtigduizend euro om een lowbudgetspeelfilm te maken, naar een nieuw scenario maar met dezelfde crew, acteurs en regisseur’, vertelt hij enthousiast. ‘We gaan in maart draaien. Ik merkte, nadat ik op verschillende sets had gestaan, hoe bevrijdend het is met een club creatieve geesten van de filmacademie samen te werken. Tot diep in de nacht keken we films en voerden verhitte discussies. Geweldig om in een superbevlogen sfeer met gelijkgestemden echt samen iets te maken in plaats van doen wat de regisseur je opdraagt.’

In een collectief werken kent de acteur ook dankzij Lars Doberman, een muziektheatergezelschap met Matthijs van de Sande Bakhuyzen, Mattias van de Vijver en Jip van den Dool. Samen maakten ze, onder de vleugels van Orkater/De Nieuwkomers, *Een Bebop Verhaal* en *De Familie Manson*. Inmiddels is het viertal nieuwkomer-af en onderdeel van Orkater. Ze gaan er één productie per jaar produceren en doen alles zelf: schrijven, spelen, componeren en musiceren – Scholten van Aschat op toetsen, trompet en gitaar. ‘Zo ontstaat een grote betrokkenheid in alles wat je doet, en precies daarnaar ben ik op zoek’, legt hij uit. ‘In theater bestaat dat engagement meer dan op filmsets. Al was dat wel degelijk het geval bij *Onno de Onwetende*. Victor moedigde iedereen aan alles uit te proberen en aandacht te hebben voor ieder voorstel, hoe gek ook. Zeer motiverend. Op grote filmsets geldt vaak: hoe meer geld en investeerders, hoe minder vrijheid. Het liefst heb ik met zo weinig mogelijk middelen een maximale vrijheid. Daarom is zo’n wildcard een uitkomst. Die zorgt voor tijd karakters uit te diepen en een betere productie, zonder mensen die over je schouder

REINOUT SCHOLTEN VAN ASCHAT

Wollen shirt *Ralph Lauren*,
Zonnebril *Ray-Ban*

REINOUT SCHOLTEN VAN ASCHAT

FILM

meekijken en aandringen rekening te houden met een doelgroep en de betalende distributeur.’

Ook op de set van *Beyond Sleep* kreeg Scholten van Aschat relatief veel tijd en vrijheid om het uiterste uit zichzelf te halen. ‘Ik heb er veel geleerd, zegt hij. ‘Met name hoe je films kunt maken met een kleine groep, waarin de regisseur en cameraman veel documentaire-ervaring hebben en op een vrijere, intuïtievare manier filmen, met aandacht voor improvisaties. De cameraman mag naar believen naar links of rechts pannen, wolken filmen of wat dan ook. En als de acteur een gouden ingeving heeft, krijgt hij alle ruimte. Iedereen is goed in zijn vak en mag iets eigens toevoegen. Dat geeft vertrouwen. Uit dit gezamenlijke project is een heel persoonlijke film ontstaan.’

HET DERDE OOG

Toneelspelen noemt de acteur een perfecte balans tussen denken, voelen en ervaren, waarbij het soms lastig is gedachten uit te schakelen en ‘in het moment te zijn’. ‘In film is dat nog moeilijker dan op het toneel’, weet hij. ‘Op het podium zit je in een soort *bubble* met medespelers; film is fragmentarischer. Voor toneel bestaat er een truc waarbij je, zodra je de concentratie verliest, jezelf een zintuiglijke opdracht moet geven. Kijk heel goed naar de gebaren van anderen, luister naar details in hun dictie, observeer hun mimiek. Niet op een rationele manier, maar gewoon kijken, luisteren, proeven. Zo herpak je je en kun je jezelf in het moment krijgen. De stress van “het derde oog”, dat op ongelegen momenten opduikt, is een gevecht dat een acteur zijn hele leven zal blijven voeren. Tijdens het draaien van *Beyond Sleep* had ik regelmatig moeite met erin en eruit te *snappen* en op commando mijn emotieregister open te trekken zodra de camera liep. Bij veel scènes kon ik niet terugvallen op medespelers, zoals op het toneel, en toch moest ik het gevoel oproepen. Dan kreeg ik de opdracht: “Je hebt Arne al in geen dagen gezien en opeens spot je zijn tentje. Speel euforie. En... actie!” Wow! Dat is zo raar. Gelukkig liet Boudewijn me regelmatig oefenen en improviseren, en ook hardlopen. Dat deed ik tussen de bedrijven door, bijvoorbeeld tijdens het verwisselen van een lens: rugzak om en rennen maar over die grillige vlakke vol hobbeltjes en stenen. Niet alleen om voor de lens uitputting te kunnen tonen, maar ook om mijn emoties te bereiken. Vlak voor solo-opnamen mocht ik gerust een sprintje trekken. Weer terug zat ik meteen weer “in” een scène. Uitputting kan je helpen emoties op te roepen. Ook mentale uitputting, door in een *stream of consciousness* continu te associëren. Voor een scène met een kuikentje liet Boudewijn me een eindeloze conversatie met het beestje houden; ik improviseerde wel een uur. Zo kom je in een intuïtieve *flow* en verzin je dingen die je niet had kunnen bedenken.’

Niettemin verandert de acteur in de repeteerperiode voor een rol in een fanatiek researcher en verzamelaar, met de intentie zich zo nauwgezet voor te bereiden dat hij tijdens de opnamen alles kan loslaten. Scholten van Aschat: ‘In de maanden ervoor dompel ik me volledig onder in het verhaal: verzamel alle mogelijke invloeden uit films, documentaires, kunst en literatuur. Ook observeer ik eindeloos. Kijk in de trein om me heen en stel me voor: wat zijn dat voor mensen, wat doen ze, hoe denken ze, wat voelen ze? Behalve dat ik de tekst zo goed leer dat ik hem kan dromen, staat mijn dagelijkse leven in het kader van het project en het personage. Zo bestudeerde

ik alles van en over Johan Cruyff voor de tv-serie Johan: *Logisch is anders* en van Holleeder voor *De Heineken Ontvoering*, en ook voor *Beyond Sleep* dook ik in de wereld van het hoofdpersonage en de auteur. Geen *method acting* in de zin van: ik ga dat personage “zijn”, maar mezelf op zijn pad zetten door veel lezen, zien en beluisteren. Een soort zelfindoctrinatie voor lange tijd. En dan beginnen de filmopnamen en staat zo’n scène er in een paar minuten op.’

COLLECTIEVE FLOW

Op 11 februari, de dag dat *Beyond Sleep* de bioscopen bestormde, bevond Scholten van Aschat zich in Berlijn, als een van de tien Shooting Stars, jonge acteertalenten die op de Berlinale workshops mogen doen en zich voorstellen aan de filmers en vaklui zoals castingverantwoordelijken.

Later staat de acteur in diverse zalen in Nederland met het stuk *Closer*. Daarnaast sleutelt hij met collectief Lars Doberman aan een theaterstuk en wil hij met Toneelgroep Oostpool, waarmee hij eerder (*in*) *Koud Water* speelde, in 2017 *On The Road* op de planken gaan brengen, een marathonvoorstelling van drie stukken. ‘Ik ben er, sinds we het collectief hebben, steeds meer van overtuigd dat de echte kunst in samenwerking zit’, zegt hij. ‘Bij het samen bouwen aan een wereld moet je openstaan voor alle ideeën, hoe bizar ze ook lijken. Want soms heeft een onzinidee een schakeltje dat uitgroeit tot de uiteindelijke vormgeving van een stuk. Al mijn verschillende ambities kan ik erin kwijt: maken, spelen en regisseren, heel spannend. Al kan de regisseur in mij daarbij in de weg zitten, want je moet je er als acteur met huid en haar in gooien.’

Scholten van Aschat luistert veel naar jazz, van Miles Davis, Chet Baker en Oscar Peterson tot Christian Scott, een jonge, hedendaagse jazztrompettist. ‘Ik bewonder hun vermogen om in opperste concentratie door middel van hun instrument verhalen te vertellen zonder daarbij de geijkte paden te bewandelen’, zegt hij. ‘Dat is waar jazz in wezen over gaat: in een *flow* jouw persoonlijke verhaal overbrengen.’ Een acteurscollectief is te vergelijken met hoe musici elkaar improvisaties gunnen en zo tot grotere hoogten stuwten, vindt hij. ‘Jazzmuzikanten kunnen in een moment pure magie oproepen. Door überconcentratie raken ze in een roes en weten: ik kan nu links of rechts of wat dan ook en het komt goed. Een superspeelse *flow*. Ook toneelspelen is veel meer dan vakkundig uitvoeren wat je hebt gerepeteerd. Zo kun je wekenlang iets oefenen, totdat het er moeiteloos uitziet. Maar je kunt ook met elkaar ter plekke een krachtige concentratie creëren. Wat authentieker is voelt het publiek feilloos aan. Er moet iets nieuws in zitten, en een ziel. Je kunt aan een en dezelfde tekst honderd miljoen verschillende betekenissen geven. En een vastomlijnd akkoordpatroon kan de ene avond heel anders klinken dan de volgende. Puur omdat iemand een toon op een net iets lossere, lomere manier inzet en de ander dat feilloos oppikt en erop doorgaat. Die verstandhouding is waanzinnig mooi.’

Polyester/viscose jas, katoenen broek *Weekday*

Wollen/linnen pak *Hermès*
Katoenen top *The White Briefs*

Wollen/linnen pak *Hermès*
Schoenen *Santoni*

Suède jas *BOSS*
Katoenen T-shirt *The White Briefs*
Leren broek
Saint Laurent by Hedi Slimane
Schoenen *Santoni*
Horloge *Rolex* via *Gassan Diamonds*

Polyester/viscose jas *Weekday*
Gestreept katoenen T-shirt *Zipper*
Katoenen broek *Weekday*

Wollen/polyester jas *Won Hundred*
Spijkerbroek *Saint Laurent*
Horloge *Rolex* via *Gassan Diamonds*

Make-up: *Jan Fuite @ House Of Orange*
Assistent styling: *Sofija Rybakovaitė*
Met dank aan *Museum Vrolik, Amsterdam*